

บทที่ 8

สรุป

ในการศึกษานี้ได้ทำการแบ่งเกษตรกรออกเป็น 4 กลุ่มตามนิเวศเกษตร และทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง เพื่อศึกษากระบวนการตัดสินใจเลือกปลูกพืชของเกษตรกร ภายใต้ความเสี่ยง และได้ทำการวิเคราะห์แบบเป็นลำดับชั้น (Analytic Hierarchy Process: AHP) ร่วมกับโปรแกรมร่วมตัดสินใจ (รตส.) ที่พัฒนาโดยศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (เมธิ และคณะ, 2549)

เมื่อพิจารณาตามนิเวศเกษตรจากการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เกษตรน้ำฝน กับเกษตรกรในเขตพื้นที่เกษตรชลประทาน พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จากทั้ง 2 นิเวศเกษตร ไม่มีความแตกต่างกันมาก เกษตรกรส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง โดยเกษตรกรในเขตพื้นที่น้ำฝนนั้นมีขนาดการถือครองที่ดินทำกินต่อครัวเรือนสูงกว่า เกษตรกรในเขตพื้นที่ชลประทานเล็กน้อย ส่วนหนึ่งเนื่องจากพื้นที่ขาดความเหมาะสมและขาดแคลนทรัพยากรน้ำ เกษตรกรจึงเพิ่มผลผลิตและเพิ่มรายได้ด้วยการขยายพื้นที่เพาะปลูกในช่วงฤดูฝน และอีกส่วนเป็นผลจากการที่เกษตรกรได้ปรับเปลี่ยนพื้นที่มาเป็นการเลี้ยงสัตว์แทนการเพาะปลูกพืช และเมื่อพิจารณาความเข้มข้นของการใช้ที่ดินพบว่าในเขตพื้นที่ชลประทานมีความเข้มข้นของการใช้ที่ดินสูงกว่าในเขตพื้นที่น้ำฝน เพราะมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรน้ำมากกว่า และครัวเรือนเกษตรกรในพื้นที่ชลประทานมีหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนสูงกว่า ครัวเรือนเกษตรกรในเขตพื้นที่น้ำฝนเล็กน้อย ด้านรายได้รวมสุทธิในครัวเรือน พบว่ารายได้ส่วนใหญ่ของครัวเรือนในพื้นที่ชลประทานมาจากภาคการเกษตร ส่วนครัวเรือนในพื้นที่น้ำฝนรายได้ส่วนใหญ่มาจากรายได้นอกภาคการเกษตร ทั้งนี้เนื่องจากพหุผลฤดูฝน ในพื้นที่ไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ เกษตรกรบางส่วนจึงหันไปประกอบอาชีพอื่นนอกภาคการเกษตร เพื่อเป็นการเสริมรายได้ให้ครัวเรือน โดยเกษตรกรในทั้งสองพื้นที่ยังคงต้องประสบปัญหาด้านการผลิตต่างๆ อยู่ในระดับสูง อาทิเช่น ภัยแล้ง น้ำท่วม โรคและแมลงระบาด และความไม่แน่นอนของราคาจำหน่ายผลผลิต เงินทุน และแรงงาน และปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรในทั้ง 2 นิเวศเกษตรมากที่สุด พบว่าไม่แตกต่างกันคือปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และสังคม โดยข้าวเป็นพืชที่มีการเลือกปลูกมากที่สุดในเขตพื้นที่เกษตรชลประทาน และลำไยเป็นพืชที่มีการเลือกปลูกมากที่สุดในเขตพื้นที่เกษตรน้ำฝน

ในการแบ่งประเภทเกษตรกรตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ชอบความเสี่ยง และที่ไม่ชอบความเสี่ยง พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จัดอยู่ในกลุ่มของเกษตรกรที่เป็นกลางทางความเสี่ยง และไม่ชอบความเสี่ยง แต่เกษตรกรในเขตพื้นที่น้ำฝน มีระดับคะแนนที่หลากหลาย และมีการกระจายตัวมากกว่าเกษตรกรในเขตพื้นที่ชลประทาน ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากประชากรในพื้นที่ที่มีความหลากหลายของอาชีพมากกว่านั่นเอง

เมื่อแบ่งประเภทเกษตรกรออกตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง พบว่าเกษตรกรกลุ่มที่ชอบความเสี่ยงมีส่วนของการกู้ยืมเงิน และหนี้สินที่ค่อนข้างสูงกว่ากลุ่มเกษตรกรที่ไม่ชอบความเสี่ยงด้านรายได้ พบว่ากลุ่มที่ชอบความเสี่ยงมีรายได้ส่วนใหญ่เป็นรายได้นอกภาคการเกษตร ส่วนกลุ่มที่ไม่ชอบความเสี่ยงมีรายได้จากทั้งในและนอกภาคการเกษตรเป็นสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ด้านภัยธรรมชาติ ส่วนใหญ่ทั้งในกลุ่มกลุ่มที่ชอบความเสี่ยง และกลุ่มที่ไม่ชอบความเสี่ยง พบว่าภัยแล้งเป็นปัญหาที่เกษตรกรต้องประสบมากที่สุด รองมาคือ โรคและแมลงระบาด และน้ำท่วม ตามลำดับ ส่วนปัญหาด้านเศรษฐกิจ และสังคม ที่เกษตรกรต้องประสบมากที่สุดคือ ปัญหาความไม่แน่นอนของราคาจำหน่ายผลผลิต เงินทุน และแรงงาน และปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจมากเป็นอันดับแรก คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ/สังคม รองลงมาคือด้านกายภาพ และชีวภาพ ตามลำดับ ด้านความเข้มข้นในการใช้ที่ดินเพื่อการเพาะปลูกพืชพบว่า กลุ่มที่ชอบความเสี่ยงมีส่วนของการปลูกพืช 3 รอบมากที่สุด ขณะที่กลุ่มที่ไม่ชอบความเสี่ยงมีส่วนของการปลูกพืช 2 รอบมากที่สุด และพบว่า ข้าวเป็นพืชที่ทั้งสองกลุ่มทัศนคติเลือกปลูกมากที่สุด รองลงมา คือ ลำไย และ อันดับ 3 คือ ผักต่างๆ ในกลุ่มที่ชอบความเสี่ยง ส่วนกลุ่มที่ไม่ชอบความเสี่ยงเลือกข้าวโพดฝักอ่อนเพราะมีความแน่นอนของตลาดรองรับผลผลิต โดยทั้ง 2 กลุ่มมีส่วนที่ไม่แตกต่างกันมาก

ในส่วนของการวิเคราะห์การประเมินทางเลือกในการปลูกพืช ภายใต้ความเสี่ยงของเกษตรกรโดยใช้กระบวนการวิเคราะห์เป็นลำดับขั้น ผ่านโปรแกรมร่วมตัดสินใจ (รตส.) พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความเห็นว่าวิธีดังกล่าวมาช่วยในการตัดสินใจเลือกปลูกพืชภายใต้ความเสี่ยงของเกษตรกรนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับวิธีการตัดสินใจแบบเดิม พบว่าช่วยในการเปรียบเทียบ ทำให้การตัดสินใจของตนมีความละเอียด และรอบคอบมากกว่าเดิม โดยการประชุมกลุ่มเกษตรกร ได้แบ่งการประชุมกลุ่มออกเป็น 4 ครั้ง ในกลุ่มเกษตรกร 4 กลุ่ม

ในการประชุมครั้งที่ 1 กลุ่มเกษตรกรเขตพื้นที่ชลประทานที่ชอบความเสี่ยง พบว่าเกษตรกรมีเกณฑ์ในการตัดสินใจและทางเลือก ดังนี้

เกณฑ์ ได้แก่ 1) กำไรดี 2) การมีความรู้ ความชำนาญ 3) มีตลาดรับซื้อผลผลิตที่แน่นอน 4) การใช้บริการในครัวเรือน 5) มีความเสี่ยงทางชีวภาพน้อย (โรคและแมลงน้อย)

ทางเลือก ได้แก่ 1) ข้าว และข้าวโพดฝักอ่อน 2) ไร่นาสวนผสม 3) ลำไย และฝักกวางตุ้ง 4) ข้าว และถั่วลิสง 5) ข้าว และข้าวโพดหวาน

เกษตรกรให้ความสำคัญแก่เกณฑ์ด้านความรู้ความชำนาญมากที่สุด โดยมีค่าน้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์เท่ากับ 0.407 รองลงมาได้แก่ เกณฑ์ด้านความเสี่ยงด้านโรค และแมลงศัตรูน้อย การใช้บริโภคในครัวเรือน การมีตลาดรับซื้อผลผลิตที่แน่นอน และการมีกำไรดี ตามลำดับ สำหรับผลของการวิเคราะห์ค่าน้ำหนักรวมที่ประเมินได้ของทางเลือกต่างๆ พบว่าข้าว และข้าวโพดฝักอ่อนเป็นทางเลือกที่เหมาะสมกับเกณฑ์ต่างๆ ที่กำหนดมากที่สุด โดยมีค่าน้ำหนักรวมเท่ากับ 0.446 รองลงมาได้แก่ ข้าว และข้าวโพดหวาน ลำไย และฝักกวางตุ้ง ไร่นาสวนผสม และข้าว และถั่วลิสง เป็นลำดับสุดท้าย

ในการประชุมครั้งที่ 2 กลุ่มเกษตรกรเขตพื้นที่ชลประทานที่ไม่ชอบความเสี่ยง พบว่าเกษตรกรมีเกณฑ์ในการตัดสินใจ และทางเลือก ดังนี้

เกณฑ์ ได้แก่ 1) ความแน่นอนของตลาดรับซื้อสินค้า 2) ความเหมาะสมของสภาพดิน 3) ต้นทุนการผลิต โดยเฉพาะซึ่งปุ๋ยมีราคาแพง 4) การส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 5) มีความมั่นคงของราคา (ความเสี่ยงของราคา)

ทางเลือก ได้แก่ 1) ข้าว ข้าวโพดฝักอ่อน 2) ลำไย และฝักสวนครัว 3) ไร่มันสำปะหลัง 4) ถั่วลิสง 5) ข้าวโพดหวาน

เกษตรกรให้ความสำคัญแก่เกณฑ์ด้านความแน่นอนของตลาดรับซื้อผลผลิตมากที่สุด โดยมีค่าน้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์เท่ากับ 0.329 รองลงมาได้แก่ เกณฑ์ด้านต้นทุนการผลิตต่ำ การส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ความมั่นคงของราคา และความเหมาะสมของสภาพดินตามลำดับ สำหรับผลของการวิเคราะห์ค่าน้ำหนักรวมที่ประเมินได้ของทางเลือกต่างๆ พบว่าข้าว และข้าวโพดฝักอ่อนเป็นทางเลือกที่เหมาะสมกับเกณฑ์ต่างๆ ที่กำหนดมากที่สุดเช่นกัน โดยมีค่าน้ำหนักรวมเท่ากับ 0.307 รองลงมาได้แก่ ถั่วลิสง ลำไย และฝักสวนครัว ข้าวโพดหวาน และมันสำปะหลัง เป็นลำดับสุดท้าย

ในการประชุมครั้งที่ 3 กลุ่มเกษตรกรเขตพื้นที่น้ำฝนที่ชอบความเสี่ยง พบว่าเกษตรกรมีเกณฑ์ในการตัดสินใจ และทางเลือก ดังนี้

เกณฑ์ ได้แก่ 1) โรค และแมลงศัตรูพืชน้อย 2) ตลาดรองรับผลผลิต 3) ต้นทุนการผลิต 4) การใช้น้ำต่อการปลูกพืช 5) สภาพราคา

ทางเลือก ได้แก่ 1) ข้าว และข้าวโพดฝักอ่อน 2) ข้าว และถั่วลิสง 3) ข้าว และพริกหนุ่ม 4) ข้าว และแตงกวา 5) ข้าว และหอมกระเทียม

เกษตรกรให้ความสำคัญแก่เกณฑ์ด้านสภาพราคาที่เหมาะสม และแน่นอนมากที่สุด โดยมีค่าน้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์เท่ากับ 0.504 รองลงมาได้แก่ เกณฑ์ด้านต้นทุนการผลิตต่ำ การมีตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอน โรค และแมลงศัตรูพืชน้อย และการใช้น้ำต่อการปลูกพืช ตามลำดับ สำหรับผลของการวิเคราะห์ค่าน้ำหนักรวมที่ประเมินได้ของทางเลือกต่างๆ พบว่าข้าวและถั่วลิสงเป็นทางเลือกที่เหมาะสมกับเกณฑ์ต่างๆ ที่กำหนดมากที่สุด โดยมีค่าน้ำหนักรวมเท่ากับ 0.354 รองลงมาคือ ข้าว และข้าวโพดฝักอ่อน ข้าว และหอมแดง กระเทียม ข้าว และแตงกวา และข้าว และพริกหนุ่ม เป็นลำดับสุดท้าย

ในการประชุมครั้งที่ 4 กลุ่มเกษตรกรเขตพื้นที่น้ำฝนที่ไม่ชอบความเสี่ยง พบว่าเกษตรกรมีเกณฑ์ในการตัดสินใจ และทางเลือก ดังนี้

เกณฑ์ ได้แก่ 1) ศัตรูพืช 2) การใช้น้ำของพืช 3) ต้นทุนการผลิต 4) ตลาดรับซื้อ 5) ราคา 6) สภาพพื้นที่

ทางเลือก ได้แก่ 1) ข้าว และหอมแดง กระเทียม 2) ข้าว และพริกหนุ่ม, พริกชี้ฟ้า 3) ข้าว และฝักหน้าแล้ง 4) ข้าว และข้าวโพดฝักอ่อน 5) ข้าว และฟักทอง 6) ลำไย และสวนผสม (ฝักสวนครัว)

เกษตรกรให้ความสำคัญแก่เกณฑ์ด้านการมีตลาดรับซื้อผลผลิตที่แน่นอนมากที่สุด โดยมีค่าน้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์เท่ากับ 0.533 รองลงมาได้แก่ เกณฑ์ด้านการมีสภาพราคาดี และมั่นคง การใช้น้ำของพืช การมีต้นทุนการผลิตต่ำ ความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และการมีศัตรูพืชน้อย ตามลำดับ สำหรับผลของการวิเคราะห์ค่าน้ำหนักรวมที่ประเมินได้ของทางเลือกต่างๆ พบว่าข้าว และข้าวโพดฝักอ่อนเป็นทางเลือกที่เหมาะสมกับเกณฑ์ต่างๆ ที่กำหนดมากที่สุดเช่นกัน โดยมีค่าน้ำหนักรวมเท่ากับ 0.394 รองลงมาได้แก่ ข้าว และฟักทอง ข้าวและพริกหนุ่ม พริกชี้ฟ้า ข้าว และฝักหน้าแล้ง ลำไย และสวนผสม และข้าว และหอมแดง กระเทียม เป็นลำดับสุดท้าย

ในส่วนการวิเคราะห์ความอ่อนไหวเพื่อทดสอบการตอบสนองของทางเลือกต่างๆ ต่อการเปลี่ยนแปลงค่าน้ำหนักความสำคัญของแต่ละหลักเกณฑ์ในการประชุมครั้งที่ 1 กลุ่มเกษตรกรเขตพื้นที่ชลประทานที่ชอบความเสี่ยง พบว่าเกณฑ์ด้านการมีความรู้ ความชำนาญ เป็นเกณฑ์ที่มีความอ่อนไหวมากที่สุด รองลงมาคือเกณฑ์ด้านการใช้บริโภคในครัวเรือน และเกณฑ์ด้านความเสี่ยงด้านโรค และแมลงศัตรูพืชน้อย

ในการประชุมครั้งที่ 2 กลุ่มเกษตรกรเขตพื้นที่ชลประทานที่ไม่ชอบความเสี่ยง พบว่าเกณฑ์ด้านเกณฑ์ด้านต้นทุนการผลิตต่ำเป็นเกณฑ์ที่มีความอ่อนไหวมากที่สุด รองลงมาคือเกณฑ์ด้านความแน่นอนของตลาดรับซื้อผลผลิต และเกณฑ์ด้านการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ในการประชุมครั้งที่ 3 กลุ่มเกษตรกรเขตพื้นที่น้ำฝนที่ชอบความเสี่ยง พบว่าเกณฑ์ด้านการมีสภาพราคาที่เหมาะสม และแน่นอนเป็นเกณฑ์ที่มีความอ่อนไหวมากที่สุด รองลงมาคือเกณฑ์ด้านต้นทุนการผลิตต่ำ และเกณฑ์ด้านการมีตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอน

ในการประชุมครั้งที่ 4 กลุ่มเกษตรกรเขตพื้นที่น้ำฝนที่ไม่ชอบความเสี่ยง พบว่าเกณฑ์ด้านการมีตลาดรับซื้อผลผลิตที่แน่นอนเป็นเกณฑ์ที่มีความอ่อนไหวมากที่สุด รองลงมาคือ เกณฑ์ด้านการมีสภาพราคาดี และมั่นคง และ เกณฑ์ด้านการมีต้นทุนการผลิตต่ำ ซึ่งเกณฑ์ที่มีความอ่อนไหวสูงเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นเกณฑ์ที่เกษตรกรให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกๆ ในการใช้ประกอบการตัดสินใจของการประชุมแต่ละครั้งนั่นเอง และความอ่อนไหวของเกณฑ์เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของเกณฑ์ที่มีผลต่อทางเลือกที่จะได้รับในการตัดสินใจ โดยเกณฑ์ที่มีความอ่อนไหวอยู่ในระดับสูงนั้น หากเกิดการเปลี่ยนแปลงเพียงของค่าน้ำหนักเพียงเล็กน้อยก็อาจส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อทางเลือกได้

ในภาพรวม พบว่าในการประชุมแต่ละครั้ง ในการกำหนดเกณฑ์ และทางเลือกของเกษตรกร มีความคล้ายกัน แต่จะแตกต่างกันในการให้ค่าน้ำหนักความสำคัญแก่เกณฑ์ และทางเลือกต่างๆ ในแต่ละเกณฑ์ ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากสภาพการผลิตที่แตกต่างกัน การอยู่ในนิเวศเกษตรที่แตกต่างกัน และทัศนคติที่แตกต่างกัน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการตัดสินใจของเกษตรกรไม่มากนัก โดยเกณฑ์ และทางเลือกที่มีความคล้ายกันในการประชุมทั้ง 4 ครั้ง คือเกณฑ์ด้านความแน่นอนของตลาดรับซื้อผลผลิต, สภาพของราคาที่ดี และมีความแน่นอน, ความเสี่ยงด้านโรค และแมลงศัตรูน้อย และต้นทุนการผลิตที่ต่ำ ส่วนทางเลือก ได้แก่ ข้าว และข้าวโพดฝักอ่อน และถั่ว และฝักต่างๆ

สำหรับการติดตามผลการดำเนินงานการวิเคราะห์แบบเป็นลำดับขั้น ผ่าน โปรแกรมร่วมตัดสินใจ (รตส.) ในการประชุมกลุ่มของเกษตรกร เพื่อดูกระบวนการประเมินหลักเกณฑ์ และทางเลือกๆ ของเกษตรกรในพื้นที่ พบว่าวิธีดังกล่าวมีความเหมาะสม สำหรับการนำมาใช้ช่วยในการตัดสินใจเลือกปลูกพืชภายใต้ความเสี่ยงของเกษตรกรได้เป็นอย่างดี และเมื่อให้เกษตรกรเปรียบเทียบกับวิธีการตัดสินใจแบบเดิม พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าการวิเคราะห์แบบเป็นลำดับขั้น โดยใช้โปรแกรมร่วมตัดสินใจ (รตส.) ช่วยในการเปรียบเทียบนั้น ช่วยให้การตัดสินใจของคนมีความละเอียด และรอบคอบมากกว่าเดิม แต่เนื่องจากความแตกต่างกันของเกษตรกรแต่ละรายทั้งในเรื่องของความคิดประสบการณ์ ความรู้ความชำนาญ ความเหมาะสมของพื้นที่ เงินทุน และทรัพยากรน้ำ บางครั้งหลักเกณฑ์ และผลของทางเลือกที่ได้ จึงอาจไม่เหมาะสมกับเกษตรกรทุกราย แต่ในภาพรวมนั้นพบว่าเกษตรกรคิดว่าเป็นวิธีการที่ดีเพราะทำให้เกษตรกรมีโอกาสได้ ร่วมแสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนความรู้กัน นอกจากนี้เกษตรกรส่วนใหญ่คิดว่าผลของทางเลือกที่ได้

นั้นมีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ชีวภาพ และเศรษฐกิจ สังคมโดยรวมของพื้นที่ได้เป็นอย่างดีได้ดี

อภิปรายผล

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเพื่อทราบกระบวนการตัดสินใจเลือกปลูกพืช ภายใต้ความเสี่ยงของเกษตรกร โดยประยุกต์ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบเป็นลำดับขั้น ผ่าน โปรแกรมร่วมตัดสินใจ (รตส.) พบว่าการวิเคราะห์แบบเป็นลำดับขั้น โดยใช้โปรแกรมร่วมตัดสินใจ (รตส.) ช่วยในการเปรียบเทียบนั้น ช่วยให้การวิเคราะห์มีความสะดวก และรวดเร็วมากขึ้น และการวิเคราะห์แบบเป็นลำดับขั้นช่วยให้การตัดสินใจมีความละเอียด และรอบคอบมากกว่าเดิม โดยผลการประเมินทางเลือกที่ได้จากการประชุมกลุ่มของการศึกษานั้น มีข้อดีตรงที่เป็นสิ่งที่ได้มาจากการระดมความคิดเห็น และประการณ์ของเกษตรกรเอง แต่ข้อเสียสำหรับวิธีการนี้คือ ในทางปฏิบัตินั้นเกษตรกรแต่ละรายยังมีความแตกต่างกันในด้านต่างๆ เนื่องจากผลที่ได้เป็นผลที่ได้จากการประชุมกลุ่มซึ่งอาจไม่เหมาะสมกับเกษตรกรทุกราย แต่หากเป็นการประยุกต์ใช้การวิเคราะห์แบบเป็นลำดับขั้น ผ่าน โปรแกรมร่วมตัดสินใจ (รตส.) เพื่อช่วยในการตัดสินใจในกรณีที่ผลลัพธ์ที่ได้ จะส่งผลกระทบต่อชุมชน หรือสังคม อาทิเช่นเรื่องเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากร หรือการเลือกอธิการบดีของมหาลัย เป็นต้น วิธีการนี้จะมีความเหมาะสมมากกว่า และสามารถช่วยในการตัดสินใจได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเพื่อทราบกระบวนการตัดสินใจเลือกปลูกพืช ภายใต้ความเสี่ยงของเกษตรกร 4 กลุ่ม ที่แตกต่างกันทางด้านระบบนิเวศเกษตรของพื้นที่ และทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงของเกษตรกร

ในการแบ่งกลุ่มเกษตรกร เนื่องจากผู้วิจัยมีข้อจำกัดในเรื่องของข้อมูลความแตกต่างของเกษตรกรแต่ละราย ทั้งทางด้านนิเวศเกษตร และทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง แม้ผู้วิจัยได้พยายามแบ่งกลุ่มของเกษตรกรออกเป็นกลุ่มย่อยๆ เพื่อให้ตัวอย่างในการวิจัยเป็นตัวแทนที่ดีของพื้นที่ศึกษา และผลที่ได้ครอบคลุมกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ให้มากที่สุด แต่ในการแบ่งเกษตรกรออกเป็นกลุ่มย่อยตามนิเวศเกษตร และทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงของเกษตรกรในพื้นที่ศึกษาอาจยังไม่ละเอียดเท่าที่ควร เพราะเนื่องจากด้านนิเวศเกษตรของพื้นที่ศึกษานั้น ผู้วิจัยไม่สามารถรวบรวมข้อมูลที่เกิดขึ้นจริงในสภาพปัจจุบันของพื้นที่เกี่ยวกับสภาพของแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ได้อย่างครบถ้วน โดยพบว่าแม้เกษตรกรจะอาศัยอยู่ในพื้นที่ชลประทาน แต่เกษตรกรบางรายก็มีปัญหาขาดแคลนน้ำ

ไม่ต่างจากเกษตรกรที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่น้ำฝน เพราะฉะนั้นทางเลือกที่ได้จึงอาจไม่สะท้อนถึงความต่างด้านปัจจัยการผลิตที่แตกต่างกันออกมาให้เห็นได้อย่างชัดเจนเท่าที่ควร

ด้านทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง พบว่าเป็นส่วนต้องให้ความสำคัญมากเป็นพิเศษในการเก็บข้อมูล เนื่องจากเป็นส่วนที่ต้องใช้ในการจำแนกเกษตรกรออกเป็นกลุ่มตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยง ซึ่งในการศึกษานี้เลือกใช้คำถามสมมุติเชิงจิตวิทยาในการสัมภาษณ์ด้วยแบบสอบถามที่ผู้วิจัยนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับเกษตรกร ไม่ใช่แบบสอบถามที่ออกมาเฉพาะเรื่องโดยตรงจึงอาจไม่รัดกุม และไม่แม่นยำมากพอ เพราะฉะนั้นจึงต้องอาศัยผู้เก็บข้อมูลที่เข้าใจในแบบสอบถาม และสามารถอธิบายเหตุการณ์สมมุติต่างๆ ให้เกษตรกรเข้าใจได้อย่างชัดเจน โดยผลของคะแนนที่ได้ในการศึกษาเพื่อใช้ในการแบ่งเกษตรกรออกตามทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงในการศึกษานี้มีการกระจายตัวของระดับคะแนนค่อนข้างน้อย ซึ่งเป็นผลให้เมื่อจำแนกเกษตรกรออกเป็นกลุ่มแล้ว พบว่าเกษตรกรแต่ละกลุ่มไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งในการวิจัยหากสามารถจำแนกเกษตรกรออกตามนิเวศเกษตร และทัศนคติที่มีต่อความเสี่ยงได้อย่างละเอียดแล้ว ผลที่ได้จากการศึกษาด้วยวิธีการวิเคราะห์แบบเป็นลำดับชั้น ด้วยโปรแกรมร่วมตัดสินใจ (รตส.) ก็จะเป็นวิธีการวิเคราะห์การตัดสินใจเลือกปลูกพืช ภายใต้ความเสี่ยง ของเกษตรกรในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

ในส่วนของการประชุมกลุ่มเกษตรกร พบว่าเกษตรกรแต่ละกลุ่ม แต่ละรายนั้นค่อนข้างมีความแตกต่างกัน เกษตรกรบางราย บางกลุ่มกล้าที่จะแสดงความคิดเห็น และได้ถึงเหตุผลผลกันในที่ประชุม แต่บางกลุ่มก็มีเพียงเกษตรกรไม่กี่รายเท่านั้นที่ กล้าแสดงความคิดเห็นตลอดการประชุม ฉะนั้นในการประชุมหากสามารถกระตุ้นการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกร ได้ตลอดการประชุม คือพยายามให้เกษตรกรร่วมแสดงความคิดเห็น ผลของทางเลือกที่ได้ก็จะเป็นผลที่ดี และเป็นที่ยอมรับของเกษตรกรในกลุ่มมากขึ้น